

МОДЕЛІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ТА ПСИХОТЕРАПІЇ СІМ'Ї

Мушкевич Мирослава

Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

mira_mush@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3268-5767>

Мета статті присвячена питанням розподілу ресурсів психологічного консультування та психотерапії у контексті надання психологічної допомоги в залежності від поширених скарг клієнтів щодо особливостей сімейного функціонування, для яких доступні емпірично підтверджені психоконсультативні та психотерапевтичні напрямки надання допомоги.

Методи. Використані теоретичні методи презентують використання різних підходів до проведення психоконсультативного та психотерапевтичного процесів з сім'єю, як системою. Вказано, що практикуючі психологи прагнуть підтримувати збалансований підхід, враховуючи сильні та слабкі сторони інтегративної позиції.

Результати. У результаті виділено основні моделі психоконсультативного та психотерапевтичного процесів, де основу склали три моделі психологічної допомоги, а саме діагностична, педагогічна та психологічна. Підкреслено, що об'єкт діагностики – родина, члени ядерної сім'ї. У фокусі уваги діагностичної моделі – актуальний емоційний стан членів сім'ї, їхні особистісні характеристики, організація (структура, патерни взаємодії) сімейної системи, унікальний досвід сім'ї в подоланні стресової ситуації. У педагогічній моделі увага звернута на роботу, спрямовану розширити межі педагогічної компетентності членів сім'ї: знання й уміння, профілактика дефіциту таких знань та умінь щодо взаємодії з партнером і дітьми; підвищення психолого-педагогічної культури; розширення та відновлення виховного потенціалу родини; активне включення в процес соціального виховання дітей. Психологічна (психоконсультативна та психотерапевтична) модель застосовуються тоді, коли причини труднощів – у сфері особистісних особливостей членів родини. Психологічна модель зорієнтована на розвиток психологічної культури, мислення, поведінки в сфері допомоги здоровим людям. Зазначено, що психологічна модель базується на таких домінуючих, ефективних у роботі із сім'єю та збалансованих інтегративних психоконсультативних та психотерапевтичних моделях, як

системна модель, психоаналітична модель, трансактна модель, феноменологічна ресурсна модель, модель.

Висновки. У висновках узагальнено, що структурно-функційна парадигма включає варіативність моделей, підходів відповідно до травматичних чинників та вибудовує систему фокусів для надання практичної допомоги сім'ї на рівні психодіагностики, психоедукації, психологічного консультування та психотерапії. В межах цих підходів робиться спроба сформулювати цілісне уявлення про закономірності та суттєві зв'язки у сфері вивчення структури психологічної допомоги сім'ї.

Ключові слова: системна модель, психоаналітична модель, трансактна модель, феноменологічна модель, ресурсна модель, діагностична модель, педагогічна модель, психологічна модель, психологічне консультування, психотерапія.

Muroslava Mushkevych. Models of psychological family counseling and psychotherapy.

The purpose of the article is devoted to the issue of the distribution of psychological counseling and psychotherapy resources in the context of providing psychological assistance depending on the common complaints of clients regarding the peculiarities of family functioning, for which empirically confirmed psychoconsultative and psychotherapeutic directions of assistance are available.

Methods. The theoretical methods are based on different approaches to conducting psychoconsultative and psychotherapeutic processes with the family as a system is presented. It is indicated that practicing psychologists strive to maintain a balanced approach, taking into account the strengths and weaknesses of the integrative position.

Results. As the results the main models of psychoconsultative and psychotherapeutic processes are highlighted, which are based on three models of psychological assistance, namely diagnostic, pedagogical and psychological. It is emphasized that the object of diagnosis is the family, members of the nuclear family. The diagnostic model focuses on the current emotional state of family members, their personal characteristics, the organization (structure, patterns of interaction) of the family system, and the family's unique experience in overcoming a stressful situation. In the pedagogical model, attention is drawn to the work aimed at expanding the boundaries of the pedagogical competence of family members: knowledge and skills, prevention of the lack of such knowledge and skills regarding interaction with a partner and children; improvement of psychological and pedagogical culture; expanding and restoring the educational potential of the family; active inclusion in the process of social education of children. The psychological (psychoconsultative and psychotherapeutic) model is used when the causes of difficulties lie in the personal characteristics of family members. The psychological model is focused on the development of psychological culture, thinking, and behavior in the field of helping healthy people. It is noted that the psychological model is based on such

dominant, effective in working with the family and balanced integrative psychoconsultative and psychotherapeutic models as the system model, psychoanalytic model, transact model, phenomenological resource model.

Conclusions. In conclusions it is summarized that the structural-functional paradigm includes the variability of models, approaches according to traumatic factors and builds a system of focuses for providing practical help to the family at the level of psychodiagnosis, psychoeducation, psychological counseling and psychotherapy. Within these approaches, an attempt is made to form a holistic view of patterns and essential connections in the field of studying the structure psychological assistance to the family.

Keywords: system model, psychoanalytic model, transact model, phenomenological model, resource model, diagnostic model, pedagogical model, psychological model, psychological counseling, psychotherapy.

Вступ. Не всім клієнтам психолога-консультанта чи психолога-терапевта потрібен однаковий тип та інтенсивність втручання. Одним з них може значно допомогти психоедукаційний компонент, перегляд та обговорення навчальних відео чи книг. Інші можуть потребувати тривалого індивідуального втручання у висококваліфікованого професійного психотерапевта зі спеціальним досвідом. У будь-якому випадку має сенс надавати весь час, досвід та індивідуальну увагу, які потрібні клієнту, але не більше.

Інтеграція у психологічне консультування та психотерапію може означати багато речей, починаючи від послідовного або одночасного використання різних усталених напрямків й технік, чи прийняття конкретних гібридних напрямків психотерапії і закінчуючи гнучкістю, яку можна знайти у практиці зрілих психоконсультантів та психотерапевтів, які часто використовують у своїй роботі техніки або теорії, запозичені з інших вчень. Інтегративні течії впливають на спектр сучасної психологічної терапії: провідні практики з традиційних моделей психотерапії самокритично дивляться на межі та зв'язки між власними підходами та підходами інших. Новітні модальності психологічної терапії (когнітивна аналітична терапія, психодинамічно-міжособистісна терапія тощо), а також традиційні підходи за своєю суттю є інтегративними. Практикуючі психологи прагнуть підтримувати збалансований підхід, враховуючи сильні та слабкі сторони інтегративної позиції.

Мета цієї статті присвячена питанням розподілу ресурсів у контексті поширених скарг клієнтів щодо особливостей сімейного функціонування, для яких доступні емпірично підтверджені психоконсультативні та психотерапевтичні напрямки надання допомоги.

Важливий підхід щодо структури психологічного консультування та психотерапії сім'ї – вибір варіативності ефективних та результативних моделей, відпрацювання дієвих форм впливу. Залежно від обраної моделі будуються програми психологічної допомоги з урахуванням характеру причин скарг та звернень. У практиці надання такої допомоги сім'ї використовуються кілька моделей одночасно, кожна з яких доповнюється поглибленим аналізом теоретичних концептуальних підходів. У представленому теоретичному описі проаналізовано досвід використання важливих для нашого наукового дослідження домінантних моделей як психологічної допомоги особистості й сім'ї, так і домінантних моделей психологічного консультування та психотерапії сім'ї в цілому.

Якщо звернутися до виділення основних моделей психологічного консультування та психотерапії в українській психологічній теорії та практиці, то Я. Андрєєва, В. Панок, Я. Чаплак (Панок et al., 2019) виокремлюють шість моделей: медичну, психологічну, соціальну, педагогічну, філософську, «недиференційну». Дослідники зазначають, що у медичній моделі психотерапевт зайнятий лікуванням і профілактикою захворювань, розладів здоров'я тощо. До цієї моделі відноситься класичне розуміння психотерапії як сфери медицини, як спеціальності, що практикується у лікувальному закладі спільно з лікарями інших спеціальностей.

Психотерапія в її психологічній моделі зайнята психологічними проблемами, порушеннями адаптації та, умовно кажучи, неуспішністю людини, групи, сім'ї тощо. Психотерапія в педагогіці у нашій країні тільки починає розвиватися. Тут існує два основні напрями: терапевтична робота з особистостями педагогів, а також – з учнями та їх сім'ями. Психотерапія в її соціальній моделі спрямована на формування адаптивної поведінки людини у суспільстві, яке безперервно змінюється. Підходи та методи такої психотерапії можуть використовуватися в різноманітних соціальних групах: сім'ї,

навчальному класі, трудовому колективі, релігійній общині, населеному пункті, регіоні, державі. Завдання соціальної психотерапії – з допомогою психотерапевтичних впливів не тільки лікувати хворобу, здійснювати психогігієнічні та психопрофілактичні заходи, але й покращувати соціальну поведінку індивіда. У соціальній моделі можуть одночасно використовуватися підходи різних шкіл і напрямів психотерапії (Панок et al., 2019).

Філософська модель психотерапії зайнята світоглядом особистості. Глибинна психотерапія не обходиться без аналізу міфології. Така робота часто приводить до формування нової ієрархії міфів і системи вірувань, що, в свою чергу, може змінити адаптивні можливості людини, вплинути на її почуття гармонії зі самою собою й оточуючим її світом (Панок et al., 2019).

«Недиференційна», чи еклектична модель психотерапії поєднує в собі елементи вищеописаних п'яти моделей. Ця модель є найбільш розповсюдженою у практиці надання психологічної допомоги. Таким чином, підкреслюють автори, із вищезазначених визначень моделей психологічного консультування та психотерапії можна зробити аргументований висновок, що психотерапія та психологічне консультування, у більшості випадків, застосовують одні й ті ж самі психологічні засоби впливу, використовують наукову основу психологічних теорій (Панок et al., 2019).

Результати. Відповідно до теоретичного аналізу орієнтації та характеру у парадигмі психологічної допомоги сім'ї, де виділяють декілька моделей, для нас склали інтерес діагностична, педагогічна, психологічна моделі. Діагностична модель використовується, ґрунтуючись на припущенні наявності дефіциту в членів сім'ї спеціальних знань щодо особливостей функціонування як сімейної системи в цілому, так і кожної окремої особистості в ній. Об'єкт діагностики – родина, члени ядерної сім'ї. У фокусі уваги діагностичної моделі – актуальний емоційний стан членів сім'ї, їхні особистісні характеристики, організація (структура, патерни взаємодії) сімейної системи, унікальний досвід сім'ї в подоланні стресової ситуації. Іноді можуть розглядатися психологічні особливості членів розширеної сімейної системи крізь призму членів ядерної сім'ї. Діагностичний висновок може бути підставою для прийняття організаційних рішень і є основою для надання психологічної допомоги сім'ї (Мушкевич, 2021).

У педагогічній моделі психологічної допомоги увага звернута на роботу, спрямовану розширити межі педагогічної компетентності членів сім'ї: знання й уміння, профілактика дефіциту таких знань та умінь щодо взаємодії з партнером і дітьми; підвищення психолого-педагогічної культури; розширення та відновлення виховного потенціалу родини; активне включення в процес соціального виховання дітей. Педагогічна модель ґрунтується на припущенні про недостатні педагогічні компетентності дорослих членів сімей як шлюбних партнерів і батьків, які суб'єктом скарги висовують дитину. Використовуючи цю модель, важливо орієнтуватися як на індивідуальні можливості членів сім'ї, так і на універсальні, з погляду педагогіки і психології способи впливу та виховання (Мушкевич, 2021).

Психологічна (психоконсультативна та психотерапевтична) модель застосовуються тоді, коли причини труднощів – у сфері особистісних особливостей членів родини. Надання психологічної допомоги сім'ї починається зі з'ясування проблем функціонування сім'ї та її взаємодії із зовнішнім світом. Надалі відбувається аналіз сімейної ситуації, особистості, родинних взаємин. Акцент практичної допомоги полягає у подоланні бар'єрів спілкування та взаємодії і виявленні причин їх порушень. Отримана інформація про сім'ю використовується для побудови програми психологічної допомоги. Психологічна модель зорієнтована на розвиток психологічної культури, мислення, поведінки в сфері допомоги здоровим людям (Мушкевич, 2021).

Межі структури психологічної моделі допомоги сім'ї розширюють домінантні моделі психологічного консультування та психотерапії сім'ї, що входять до різних теоретико-методологічних шкіл, концептуальні моделі яких ми взяли за основу. Застосування сукупності теорій і моделей розширює межі розуміння особистості у сімейному контексті (Мушкевич, 2021).

Так, системній моделі сім'я розглядається як сукупність стосунків, яка чинить вплив на членів сім'ї й передбачає поведінку. Стиль спілкування, характер взаємодій, тип виховання - з одного боку, і особистісні особливості членів сім'ї - з іншого, створюють замкнутий, постійно повторюваний гомеостатичний цикл. Системну модель психологічного консультування та психотерапії, вважають однією з наймолодших і найпоширеніших, що отримали визнання

наприкінці ХХ ст. Її концептуальна основа – загальна теорія систем, основоположник якої – австрійський біолог Л. Берталанфі. У термінах загальної теорії систем, розробленої науковцем, сім'я – не лише «сума» її членів, а насамперед, певна мережа взаємин між усіма членами родини (Jolly, 2015). У системній моделі, описуючи сім'ю, важливо враховувати та виокремлювати підсистеми (або субсистеми): подружню (чоловік і дружина), батьківську (тато і мама та батьки як команда), сиблінгову (дитячу), прабатьківську (розширена сімейна система). Вважається, що будь-які зміни, що відбуваються в одній із підсистем, обов'язково впливатимуть на всі інші підсистеми й на систему загалом.

Першочерговим завданням у системній моделі роботи із сім'єю – проаналізувати та визначити, функціонування якої з субсистем було порушено, так як надалі доцільно працювати з усією сімейною системою, а не з єдиним її елементом, тому що клієнтом є вся родина, а точніше, всясімейна система. Такий підхід передбачає опору на сім'ю як одиницю впливу. Представники цього підходу М. Боуен, К. Вітакер, С. Мінухін, В. Сатір (Breunlin & Jacobsen, 2014; Серукієне & Celiauskaite, 2020; Fishman, 2022) та ін. розглядають сім'ю не просто як об'єднання індивідуальностей, пов'язаних сімейними узами, а як цілісну систему, коли зміни в поведінці будь-якого з членів сім'ї впливають і на всю сім'ю, і на її окремих членів. Аналізуючи праці М. Боуена та його послідовників (Borelli et al., 2020), успішним є використання у роботі для аналізу сімейної динаміки діаграми поколінь (сімейної діаграми).

Психологічна модель у роботі з сім'єю ґрунтується на ідеях психоаналізу та основною метою визначає прагнення допомогти членові сім'ї усвідомити справжню причину страждань, приховану в несвідомому, зробити травматичні переживання усвідомленими, доступними осмисленню та частковому контролю. У цьому контексті А. Адлер підкреслював, що психологічна підтримка може компенсувати неповноцінність і перетворити слабкість у силу та повинна бути спрямована на пошук помилки в картині світу клієнта, через яку виникають психологічні проблеми. Виділяється чотири типи помилок: недовіра, себелюбство, нереалістичні амбіції і брак впевненості. Звідси початкова позиція психотерапевта (консультанта) – діагностика, як збір важливої інформації про «сімейне сузір'я клієнта і його «ранні спогади» (Мушкевич, 2017).

Ще однією моделлю психологічного консультування та психотерапії є психоаналітична модель, і основна мета цієї моделі спрямована на звільнення членів сім'ї від несвідомих обмежень, які заважають їм розвиватися й отримувати задоволення від спільного життя. Предметом психоаналітичної моделі являється сімейне несвідоме або приховані аспекти сімейного життя. Психоконсультативний та психотерапевтичний процеси даної моделі дає змогу відповісти на найважчі питання: чому в сім'ях із фатальною постійністю відтворюються минулі конфлікти, повторюються стереотипи стосунків і фіксовані сценарії. Теорії об'єктних відносин О. Кернберга, М. Кляйн (Etherington, 2020), Г. Когута (Клименко, 2018.) підкреслюють важливість для особистісного розвитку ранніх взаємин між дитиною та її об'єктами любові, зазвичай матір'ю, як первинною фігурою, котра забезпечує дитині догляд. Адже фундаментальним мотивом життя є потреба людини у встановленні взаємин, які б її задовольняли. У цьому сенсі людину розглядають як шукача об'єктів, які забезпечать їй бажані зв'язки. Особливо критичне у житті людини те, як первинні фігури забезпечують підтримку, захист, прийняття та схвалення. Природа цих об'єктних відносин дає імпульс для розвитку особистості. Їх порушення створює проблеми, які втручаються в процеси особистісного розвитку та призводять до неадекватної самооцінки, труднощів у міжособистісній взаємодії або більш серйозних психічних розладів (Мушкевич 2021).

Психологічна модель сімейного консультування та психотерапії, заснована на трансактному аналізі Е. Берна (Лаврент'єв, 2020), яку доповнили М. Джеймс і Д. Джонгард, бачить особистість кожного члена сім'ї, яка визначається чинниками – станами «Я». Позиція «Дитини» в особистості – це спонтанність, творчість, інтуїція. Позиція «Батько» вчить особистість певних норм і способів поведінки. Ці стани реалізуються, передусім, через трансакції – одиниці спілкування. Мета реалізації трансактного аналізу у психологічній моделі допомоги сім'ї – допомога в усвідомленні кожного члена сім'ї станів власного «Я» у певних ситуаціях, реалізації життєвих і сімейних сценаріїв, що призводить до набуття більшої широти, відкритості у спілкуванні, побудові конструктивних стосунків в досягненні ефективних життєвих цілей «Дорослого». Психоконсультаивний та психотерапевтичний процеси орієнтовані на

зміну певних рис особистості, аби навчити правильно обирати, швидко розпізнавати, гнучко змінювати позиції Батька, Дорослого і Дитини. [Павлик, 2020, с. 90-92).

Згідно з феноменологічною психологічною моделлю при сімейному консультуванні та психотерапії, кожен член сім'ї має унікальну здатність по-своєму сприймати й інтерпретувати світ, де їхнє психічне переживання навколишнього називається феноменом, а вивчення того, як вони переживають реальність – феноменологією. Прихильники цього підходу дотримуються принципів гуманістичного напрямку в психолого-педагогічній науці (Ісаєва, 2015) і переконані, що у здорових людських взаємовідносинах, кожний із суб'єктів може дозволити іншому бути «окремим» від нього. Чим сильніше виражена настанова на окремість, тим слабше – потреба впливати на іншу людину з метою її змінення, та відчуття нетерпимості до її унікальності і особливостей поведінки. Люди самі себе контролюють, їх поведінка детермінована здатністю робити власний вибір (як думати, як вчинити). Феноменологічну модель називають також гуманістичною психологією та психотерапією, так як ця модель зосереджується на таких специфічних психічних якостях, які виділяють людину з тваринного світу, як свідомість, самосвідомість, креативність, здатність будувати плани, приймати рішення й брати відповідальність за них. Феноменологія пояснює той факт, що будь-яка поведінка члена сім'ї, навіть така, яка здається дивною, має сенс для того, хто її проявляє. Емоційні ж порушення відображають блокування потреби в зростанні (самоактуалізації), та спричинені спотвореннями сприйняття або нестачею усвідомлення почуттів.

Психотерапевтичний процес концентрується на суб'єктивному чи феноменологічному досвіді клієнта, коли люди володіють тенденцією до самоактуалізації, яка сприяє здоров'ю і росту людини. Психотерапевт діє як помічник в усуненні емоційних блоків чи перепон до росту і сприяє його зрілості та освоєнню нового досвіду, а з вивільненням перепон вивільнюються сили росту і відкривається шлях для самолікування (Шаповалова, 2017). Умова здорового розвитку – відсутність суперечності між Я ідеальним (уявлення про те, як тебе люблять) і Я реальним (дійсним рівнем любові). Реальне Я являє собою систему уявлень і оцінок самого себе, що залежать від індивідуального досвіду і актуальних оцінок оточуючих, а ідеальне Я - те, яким людина хоче бути. Психоконсультанта психотерапевт, як

правило, не дають порад клієнту і оцінок його поведінки, але актуалізують його творчі потенції, необхідні для самостійного вирішення його проблем.

Ресурсна модель ґрунтується на припущенні про те, що сім'я постійно генерує власні норми в різних контекстах – історичному, культурному, етнічному, політичному, соціально-економічному, міжособистісному. У цій моделі, партнерство означає тісні міжособистісні взаємини, такі як дружба, подружжя, співробітництво. Їх основою є довготривалі спільні інтереси, спільні цілі, емоційна забарвленість. Партнерство жіночо-чоловічої пари, сім'ї є однією з форм партнерства. Конфлікти, проблеми сексуального партнерства часто завдають людині страждань. Допомога людині, парі можлива і потрібна. Позитивна психотерапія напрацювала і поширює здобутки кращих зразків крос-культурного знання, досвіду для оздоровлення жіночо-чоловічих взаємин (Радченко, 2017), спрямована на виділення сильних сторін сімейного життя. Терапевтичний процес спрямований на посилення творчої здатності людей розв'язувати проблеми, отримувати нові знання, розвиватися спочатку разом із терапевтом, а потім без його допомоги. Д. Фрімен (Freeman, et al., 2018, 625-632) зазначає, що часто клієнти володіють більшою компетентністю, ніж може здатися на перший погляд. Їхні здібності, уміння та знання можуть стати для них корисними. Т. Кокс (Hassard & Cox, 2018) під індивідуальними ресурсами розуміє як і специфічні й набуті навички, пов'язані з виконанням діяльності в певній ситуації, і загальні характеристики людини – особистісні якості або сформовані форми поведінки.

Ресурсна модель за Д. Берлінгеймом акцентує на сильних сторонах окремої особистості та сім'ї в цілому, спрямована на розкриття цих ресурсів, аби члени сім'ї могли самі собі допомогти. Підкреслюється важливість саме системної сімейної терапії, яка взаємодоповнюється іншими моделями психологічної допомоги, психологічного консультування, психологічної терапії (Arnold et al., 2022; Burlingame et al., 2021). Фокус психологічного консультування та психотерапії зміщується на розвиток компетентності клієнтів із виправлення «несправностей» у сімейній системі (Мушкевич, 2021). Цієї самої думки дотримуються М. Вільсон, Н Тавровецька, відзначаючи, що завдяки підтримці в психотерапевтичній взаємодії активної позиції клієнтів, відбувається осмислення в аспекті, перш за

все, ресурсної сторони активності, а саме в аспекті тих людських ресурсів людини, завдяки яким вона не лише допомагає іншій людині, яка опинилася в складній життєвій ситуації, а й здатна зберегти власне психологічне і психосоматичне здоров'я, посилити своє соціальне і психологічне благополуччя (Wilson, 2017; Тавровецька, 2019).

Кожна із представлених моделей психологічного консультування та психотерапії сім'ї має за мету передати клієнтам ідею дії для виконання сімейних функцій та вибудовування власної методики взаємин. Світова практика психологічної допомоги сім'ям узагальнена в працях Л. Шнейдер (Schneider & May, 1998), актуалізує те, що правильне розуміння ролі сім'ї та шлюбу є одним з аспектів проблеми психологічної готовності до сімейного життя, що пов'язано з окремими властивостями формування установок, орієнтації на шлюб. Ураховуючи те, що сім'я – відкрита, змінна система з власними цілями і володіє значними адаптивними можливостями, Д. Фрімен зазначає, що психологічні функції сім'ї пов'язані з розвитком її структурної організації, а особливості сімейного устрою впливають на характер взаємодії її членів між собою та із зовнішнім оточенням.

Висновки. Отже, підґрунтям для реалізації психоконсультативних та психотерапевтичних послуг сім'ям, відповідно до їх запитів, слугує структурно-функційна модель з подальшою розробкою і реалізацією гнучкої індивідуальної чи групової програми, яка зорієнтована на конкретну людину чи сім'ю та враховує їхні особливості і потреби (рис. 1). Комплекс умов забезпечення успішного психологічного процесу допомоги сім'ї включає три основні моделі: діагностична, педагогічна та психологічна, яка, у свою чергу, доповнюється психотерапевтичними моделями: системна модель, психоаналітична модель, трансактна модель, феноменологічна модель, ресурсна модель.

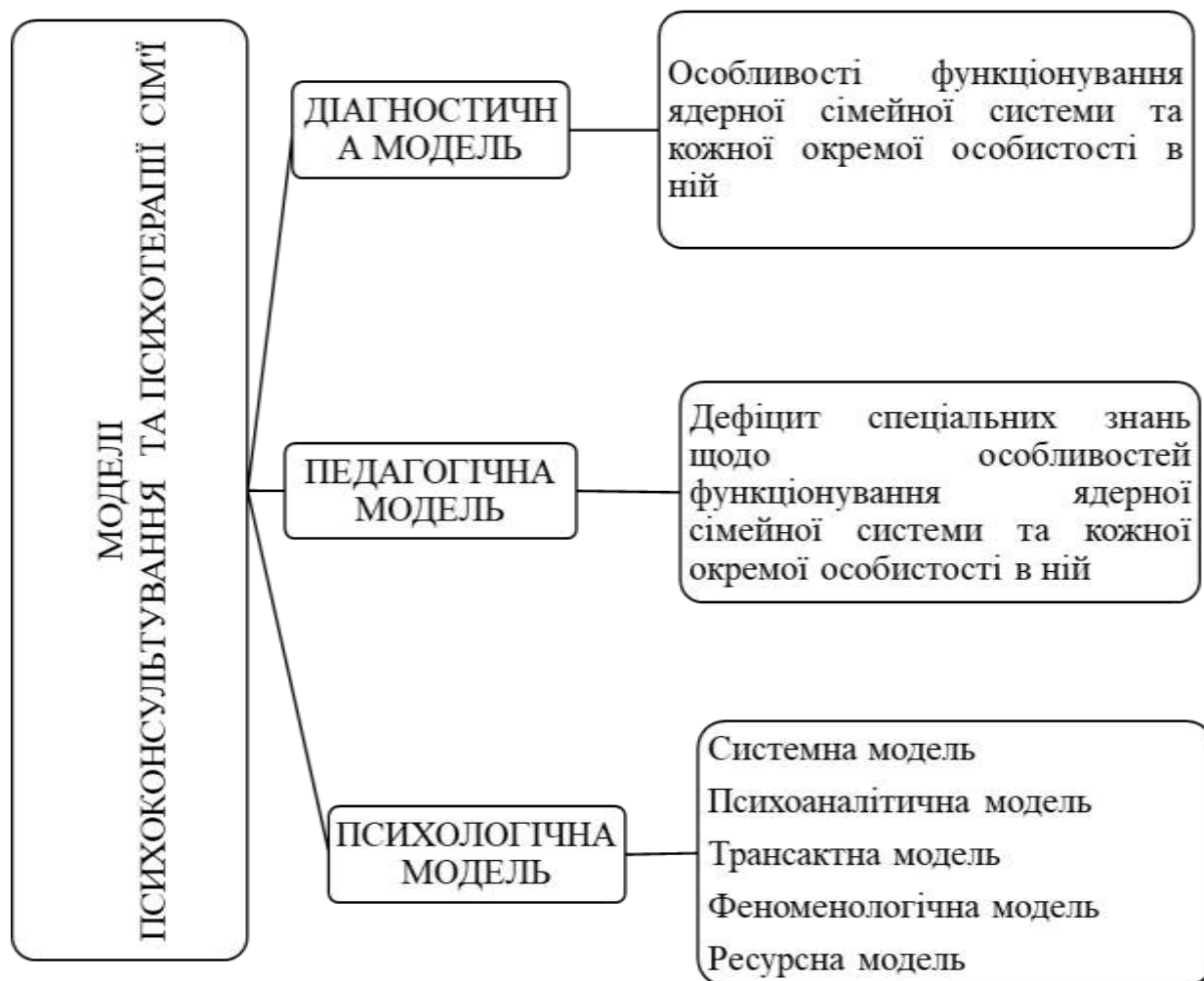

Рис. 1. Структурно-функційна модель психологічного консультування та психотерапії сім'ї

Узагальнимо, що структурно-функційна парадигма включає варіативність моделей, підходів відповідно до травматичних чинників та вибудовує систему фокусів для надання практичної допомоги сім'ї на рівні психодіагностики, психоедукації, психологічного консультування та психотерапії. В межах цих підходів робиться спроба сформуванню цілісного уявлення про закономірності та суттєві зв'язки у сфері вивчення структури психологічної допомоги сім'ї.

Література

1. Ісаєва, С. (2015). *Комунікативна педагогіка Томаса Гордона у контексті розвитку гуманістичної психології та педагогіки: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст*. Педагогічна компаративістика – 2015: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст, 44-46
2. Клименко, М. Р. (2018). *Нарцисична саморегуляція особистісного самоздійснення*. *Психологія особистості*, 1 (9), 44-51. <https://doi.org/10.15330/ps.9.1.44-51>
3. Лаврент'єв, М.А. (2020). *Психологічні ігри у взаємодії студентів (за транзактним аналізом Е. Берна)*. *Topical issues of new medicines development* : матеріали

- XXVII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів, м. Харків, 8-10 квіт. 2020 р. (с.446-447). Харків : НФаУ. URL: <https://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/22876>
4. Мушкевич, М. І. (2017). *Основи психотерапії*. Луцьк: Вежа-Друк.
  5. Мушкевич, М.І. (2021). *Психологічний супровід сімей, що мають проблемних дітей*. Луцьк: Вежа-Друк.
  6. Панок, В.Г., Чаплак, Я.В., Андреева, Я.Ф. (2019). *Основи психологічної допомоги: теорія та практика психоконсультування*. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича.
  7. Павлик, Н.В. (2020). *Психологічний супровід військовослужбовців, спрямований на психологічну реабілітацію постстресових психічних розладів*. Київ.
  8. Радченко, О. (2017). *Зміна світоглядних настанов у методі позитивної психотерапії. Життя, конфлікти і любов у транскультурному світі*. Одеса. <http://www.positum.org>.
  9. Тавровецька, Н. І. (2019). *Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості*. Херсон: ФОП Вишемирський В. С.
  10. Шаповалова, Л. О. (2017). Концептуалізація гуманістичної теорії К. Роджерса, центрованої на людині. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 68, 159-167. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvgvzdia_2017_68_17.
  11. Arnold, R. A., Burlingame, G. M., & Olsen, J. A. (2022). *The relationship of alliance, cohesion, and climate with outcome among college counseling populations*. *Journal of Counseling Psychology*, 69 (5). <https://doi.org/10.1037/cou0000613>.
  12. Borelli, J. L., Smiley, P. A., Kerr, M. L., Hong, K., Hecht, H. K., Blackard, M. B., Falasiri, E., Cervantes, B. R., & Bond, D. K. (2020). *Relational savoring: An attachment-based approach to promoting interpersonal flourishing*. *Psychotherapy*, 57 (3). <https://doi.org/10.1037/pst0000284>.
  13. Breunlin, D. C., & Jacobsen, E. (2014). *Putting the «Family» Back Into Family Therapy*. *Family Process*, 53 (3). <https://doi.org/10.1111/famp.12083>.
  14. Cepukiene, V, Celiauskaite, S. (2020). *The relationship between nuclear family emotional system and adult health: Mediating and moderating role of general self-efficacy*. *Journal of Child and Family Studies*. <https://doi.org/10.1080/13229400.2020.1750451>
  15. Clance, P. R. (1998). Review of *The psychology of existence: An integrative, clinical perspective*. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 35 (3), 431. <https://doi.org/10.1037/h0092408>
  16. Etherington, L. (2020). *Melanie klein and object relations theory*. Simply Psychology. www.simplypsychology.org/Melanie-Klein.html.
  17. Freeman, D., Haselton, P., Freeman, J. et al. (2018). *Automated psychological therapy using immersive virtual reality for treatment of fear of heights: a single-blind, parallel-group, randomised controlled trial*. *Lancet Psychiatry*, 5: 625-632.
  18. Hassard, J., Teoh, K., Visockaite, G., Dewe, P., & Cox, T. (2018). *The cost of work-related stress: a systematic review*. *Journal of Occupational Health Psychology*, 23 (1). <http://dx.doi.org/10.1037/ocp0000069>.
  19. Jolly, R. (2015). *Systems thinking for business: Capitalize on structures hidden in plain sight*. Portland, OR: Systems Solutions Press.
  20. Rosendahl, J., Alldredge, C.T., Burlingame, G.M., Strauss, B. (2021). *Recent Developments in Group Psychotherapy Research*. *Am J Psychother.* 1;74(2). doi: 10.1176/appi.psychotherapy.20200031. Epub 2021 Mar 22. PMID: 33745284.
  21. Fishman, H.C. (2022). *Science catching up: Experiential family therapy and neuroscience*. *Journal of Marital and Family Therapy*. Performance Based Family Therapy A Therapist's Guide to Measurable Change.
  22. Wilson, M. (2017). *Resource Focused Counselling and Psychotherapy: An Introduction*. <http://dx.doi.org/10.4324/9781315683843>

References

1. Isaieva, S. (2015). Komunikatyvna pedahohika Tomasa Hordona u konteksti rozvytku humanistychnoi psykholohii ta pedahohiky: yakisnyi vymir osvity zarubizhzhia ta ukrainskyi kontekst [Thomas Gordon's communicative pedagogy in the context of the development of humanistic psychology and pedagogy: the qualitative dimension of education abroad and the Ukrainian context]. *Pedahohichna komparatyvistyka – 2015: yakisnyi vymir osvity zarubizhzhia ta ukrainskyi kontekst - Pedagogical comparative studies - 2015: qualitative dimension of education abroad and the Ukrainian context*, 44-46. [in Ukrainian].
2. Klymenko, M. R. (2018). Nartsysychna samorehuliatytsiia osobystisnoho samozdiisnennia [Narcissistic self-regulation of personal self-realization]. *Psykhologhiia osobystosti - Personality psychology, 1* (9), 44-51. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15330/ps.9.1.44-51>
3. Lavrentiev, M.A. (2020). Psykhologichni ihry u vzaiemodii studentiv (za tranzaktnym analizom E. Berna) [Psychological games in the interaction of students (according to the transactional analysis of E. Bern)]. Topical issues of new medicines development, Kharkiv, 8-10 apr. 2020 p. (c.446-447). Kharkiv: NFaY. URL: <https://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/22876>. [in Ukrainian].
4. Mushkevych, M. I. (2017). Osnovy psykhoterapii [Basics of psychotherapy]. Lutsk: Vezha-Druk. [in Ukrainian].
5. Mushkevych, M.I. (2021). Psykhologichnyi suprovid simei, shcho maiut problemnykh ditei [Psychological support of families with problem children]. Lutsk: Vezha-Druk [in Ukrainian].
6. Panok, V.H., Chaplak, Ya.V., Andrieieva, Ya.F. (2019). Osnovy psykholohichnoi dopomohy: teoriia ta praktyka psykholohichnoi konsultuvannia [Basics of psychological help: theory and practice of counseling]. Chernivtsi: Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha. [in Ukrainian].
7. Pavlyk, N.V. (2020). Psykhologichnyi suprovid viiskovosluzhbovtziv, spriamovanyi na psykholohichnu reabilitatsiiu poststresovykh psykhychnykh rozladiv [Psychological support of military personnel aimed at psychological rehabilitation of post-stress mental disorders]. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Radchenko, O. (2017). Zmina svitohliadnykh nastanov u metodi pozytyvnoi psykhoterapii. Zhyttia, konflikty i liubov u transkulturnomu sviti [Changing worldview guidelines in the method of positive psychotherapy. Life, conflicts and love in a transcultural world]. Odesa. <http://www.positum.org>. [in Ukrainian].
9. Tavrovetska, N. I. (2019). Innovatsiini tekhnolohii rozvytku psykholohichnykh resursiv osobystosti [Innovative technologies for the development of psychological resources of the individual]. Chernivtsi: Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha. [in Ukrainian].
10. Shapovalova, L. O. (2017). Kontseptualizatsiia humanistychnoi teorii K. Rodzhersa, tsentrovanoi na liudyni [Conceptualization of the humanistic theory of K. Rogers, centered on a person]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii - Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy*, 68, 159-167. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvgvzdia_2017_68_17 [in Ukrainian].
11. Arnold, R. A., Burlingame, G. M., & Olsen, J. A. (2022). *The relationship of alliance, cohesion, and climate with outcome among college counseling populations. Journal of Counseling Psychology*, 69 (5). <https://doi.org/10.1037/cou0000613>.
12. Borelli, J. L., Smiley, P. A., Kerr, M. L., Hong, K., Hecht, H. K., Blackard, M. B., Falasiri, E., Cervantes, B. R., & Bond, D. K. (2020). Relational savoring: An attachment-based approach to promoting interpersonal flourishing. *Psychotherapy*, 57 (3). <https://doi.org/10.1037/pst0000284>.
13. Breunlin, D. C., & Jacobsen, E. (2014). Putting the «Family» Back Into Family Therapy. *Family Process*, 53 (3). <https://doi.org/10.1111/famp.12083>.
14. Cepukiene, V, Celiauskaite, S. (2020). *The relationship between nuclear family emotional system and adult health: Mediating and moderating role of general self-efficacy. Journal of Child and Family Studies*. <https://doi.org/10.1080/13229400.2020.1750451>

15. Clance, P. R. (1998). Review of *The psychology of existence: An integrative, clinical perspective*. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 35 (3), 431. <https://doi.org/10.1037/h0092408>
16. Etherington, L. (2020). *Melanie klein and object relations theory*. Simply Psychology. www.simplypsychology.org/Melanie-Klein.html.
17. Freeman, D., Haselton, P., Freeman, J. et al. (2018). *Automated psychological therapy using immersive virtual reality for treatment of fear of heights: a single-blind, parallel-group, randomised controlled trial*. *Lancet Psychiatry*, 5: 625-632.
18. Hassard, J., Teoh, K., Visockaite, G., Dewe, P., & Cox, T. (2018). *The cost of work-related stress: a systematic review*. *Journal of Occupational Health Psychology*, 23 (1). <http://dx.doi.org/10.1037/ocp0000069>.
19. Jolly, R. (2015). *Systems thinking for business: Capitalize on structures hidden in plain sight*. Portland, OR: Systems Solutions Press.
20. Rosendahl, J., Alldredge, C.T., Burlingame, G.M., Strauss, B. (2021). *Recent Developments in Group Psychotherapy Research*. *Am J Psychother.* 1;74(2). doi: 10.1176/appi.psychotherapy.20200031. Epub 2021 Mar 22. PMID: 33745284.
21. Fishman, H.C. (2022). *Science catching up: Experiential family therapy and neuroscience*. *Journal of Marital and Family Therapy*. Performance Based Family Therapy A Therapist's Guide to Measurable Change.
22. Wilson, M. (2017). *Resource Focused Counselling and Psychotherapy: An Introduction*. <http://dx.doi.org/10.4324/9781315683843>

Received: 17.10.2022

Accepted: 02.11.2022